

"SAMARQAND MILLIY LIBOSLARI MAJMUASI"

Yo'ldosheva S. 1-bosqich magistrant

Ilmiy rahbar: PhD **R.Yuldashev**

Samarqand liboslari tarixi, xalq hayotining boshqa jihatlari singari, shaharning uzoq va murakkab tarixida aks etgan. Samarqand bir necha bor bosqinchilik va vayronagarchiliklarga duchor bo'lgan. Chingizxon qo'shinlari tomonidan Samarqandning vayron qilinganligi yaxshi ma'lum. Temur hukmronligi davrida shahar gullab-yashnagan va uning aholisi turli mamlakatlardan ko'chirilgan va boshqa guruhlar hisobiga to'ldirilgan bo'lsa, ularning ba'zilari shubhasiz bu yerga joylashib, hunarmandlar mahalliy aholi bilan qo'shib ketgan bo'lsa, XVIII- asrda Samarqand bir qator baxtsizliklar va ofatlar bilan to'lib-toshgan¹. "Shahar tanazzul davrini boshdan kechirdi va yaroqsiz holga keldi. Biroq, 19-asr boshlariga kelib u tiklandi va ikkinchi yarmida, O'rta Osiyo Rossiya tomonidan qo'shib olingandan so'ng, u sezilarli darajada o'sdi"².

XX asrning birinchi choragi butun kiyinish madaniyati tarixida, ayniqsa Samarqand aholisi tarixida yagona bosqichni tashkil etadi. Umuman olganda, milliy kiyim 1920-yillarning ikkinchi yarmigacha sezilarli o'zgarishlarga uchramadi, garchi yangi tendentsiyalar allaqachon paydo bo'la boshlagan bo'lsa-da, bu ba'zi erkaklar tomonidan Yevropa uslubidagi kiyimlarni qabul qilishda namoyon bo'ldi. Masalan, "1924-1925 yillarda turli mamlakatlardan kelgan Tojikiston ta'lim instituti talabalari ba'zi joylarda asosan an'anaviy kiyimlar kiyishgan. 1927-yilda Ura-Tyubeda tojik o'qituvchilari uchun qayta tayyorlash kursida o'qiyotgan talabalar ham an'anaviy kiyimlarni kiyishgan, ammo ularda ba'zi o'zgartirishlar ko'zga tashlanadi. Misol uchun belbog' o'rniga charm kamar taqish bilan ulardagi yangi moda elementlari paydo bo'la boshladi. Bularning barchasi bizga 1920-yillarning birinchi

1. Suxareva O. A. Markaziy Osiyo shaharlari tarixi bo'yicha insholar. Kitobda: Markaziy Osiyo xalqlari tarixi va madaniyati. Moskva, 1976, 132-140-betlar.

2. Suxareva O. L. Samarqandning mudofaa devorlari. Kitobda: Qadimgi va o'rta asrlarda Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyati va san'ati. Moskva, 1979, 90-bet.

yarmini kiyinish madaniyati tarixidagi tendensiyalarni keyingi davrdan ajratish imkonini beradi”³.

Erkaklar liboslari ichki kiyimlardan: ko'ylak va shimlardan iborat edi. Tashqi kiyim ikkita yengil chopondan iborat edi, biri ikkinchisining ustidan kiyilgan.

Chopon erkaklar uchun ichki kiyim kabi deyarli zarur hisoblanganligi sababli u uyda ham kiyilgan. Yolg'iz ichki baza kiyimda yurish qabul qilinishi mumkin emas edi. Faqat vaqti-vaqti bilan, asosan shahar atrofidagi qishloqlarda, og'ir ish paytida erkaklar ichki kiyimlarini saqlab qolishgan. Agar ob- havo juda issiq bo'lsa va ish katta kuch talab qilsa, ular ko'ylaklarini yechishgan. Uydan chiqayotganda, hatto qisqa masofalarga ham, ular hech bo'lmaganda bitta chopon kiyishgan. Tashrifga yoki ish safari bilan borilganda, ayniqsa shaharda ikkinchi chopon, ya'ni to'liq kostyum kiyish kerak bo'lgan. Qadimgi davrlarda badavlat erkaklar qishda yoki maxsus kunlarda ikki yoki uchta xalatni qatlam-qatlam qilib kiyishardi. Bu unchalik issiqlik uchun emas (mahalliy aholi sovuqqa chidamli qilib o'stirilgan), balki o'z boyliklarini ta'kidlash kabi behuda istakdan kelib chiqqan. Qishda ba'zi oilalarda ichki chopon o'rniga qavilgan guppi kiyilgan. 20-asr boshlariga kelib bu libos deyarli ishlatilmay qolgan edi. Shu bilan birga, bu qism qisman yangi modadagi libos: “nimcha” bilan almashtirildi. Biroq, nimchalarni asosan jismoniy mehnat bilan band bo'lmaganlar kiyishgan. An'anaviy kiyimlarni afzal ko'rganlar, ayniqsa diniy vakillar, bu turdagi kiyimlardan foydalanmaganlar.

Kiyimlarni belbog'lash erkaklar kiyimining o'ziga xos xususiyati edi, ammo oddiy kunlarda ustki choponning ustidan bog'langan. Tashqi choponning ustidan faqat marhumning yaqin qarindoshlari dafn marosimi yoki maraka kunlari bog'lashgan.

Samarqand qadimdan to'qimachilik markazi bo'lib kelgan. XVI asr manbasida

3. O.A. Suxareva “O'rta Osiyo kiyimlari tarixi” Samarqand (19-asrning 2-yarmi - 20-asr boshlari) "Nauka" nashriyoti, Moskva, 1982 yil, 7-bet.

shaharda qirmizi baxmal ishlab chiqarilganligi haqida so'z boradi⁴. Shu asnoda ayollar liboslari ham ravnaq topaverdi. Shuni ta'kidlash lozimki, ayollar kiyimlarida ichki

baza kiyim vazifasini ko'ylak va uzun shimlar (ishtonlar) bajargan. Bular ko'pincha, ayniqsa yozda uyda kiyiladigan yagona buyumlar edi. Biroq, samarqandlik ayollarning an'anaviy tashqi kiyimlarining o'ziga xos turlari bo'lgan. Ayniqsa, oilaviy marosimlar (to'ylar, sunnat to'ylari) uchun yoki sovuq havoda tashrif buyurganlarida, ular erkaklarnikiga o'xshash bichimda tikilgan choponlarni yoki qadimgi davrlarda munisak yoki kaltacha deb nomlangan maxsus yengil choponni kiyishgan. Standart bichimdagi chopon ko'pincha qishki uy kiyimi sifatida ishlatilgan.

Ayollar choponidan foydalanish va kiyish usullari turlicha bo'lgan. XIX asrning oxiridan boshlab Samarqand ayollar libosida yangi turdagi kiyimlar paydo bo'ldi: kamzul va yengsiz nimcha, ular tez orada keng tarqaldi. Kamzul munisakning o'rnini to'liq egalladi. Munisak esa faqat dafn marosimi kiyimi sifatida kiyilganligi sababli uni dafn marosimi va undan keyingi kuni uyga kelgan yaqin qarindoshlar va qo'shnilar kiyishgan.

Ayollar odatda kiyimlarini bog'lamadilar. Kamar bog'lash faqat dafn marosimlari paytida majburiy edi va Samarqandda nafaqat marhumning oilasidagi ayollar, balki dafn marosimida qatnashgan barcha ayollar ham o'zlarini kamar bilan bog'ladilar.

Ayollarningning avratini begonalar ko'rmasligi haqidagi musulmon qonuni ayollar uydan chiqishda kiyadigan yana bir turdagi tashqi kiyim- paranji va chachvon paydo bo'lishiga olib keldi. Uni kiyish har bir ayol va qiz uchun turmush qurish huquqiga ega bo'lgan paytdan boshlab majburiy edi.

Ayollar kiyimlari ko'plab bezaklar bilan to'ldirilib, tarkibi va miqdori ayolning yoshi va mavqeiga qarab belgilanardi. Yangi turmush qurganlar ayniqsa keng bezaklar taqishgan. Qizlar faqat sirg'alar, ba'zan esa kichik munchoqli marjon taqishgan.

4. "Boburnoma". Moskva, 1979. / M. Salye tarjimasi. Toshkent, 1958, 62-bet.

Ayollar kiyimlarining murakkabligini ayollarning sep tavsiflari orqali aniq ko'rsatish mumkin. Ular orasida to'ylari uchun turli xil liboslar, barcha holatlar va turli yoshdagilar uchun mo'ljallangan kiyimlar bor edi. Shuning uchun, qadimgi davrlarda yosh ayollar to'ydan keyin ko'p yillar davomida yangi kiyimlarga muhtoj emas edilar.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Samarqand milliy liboslari o'zining serhasham bezaklari va o'ziga xos uslubi bilan ajralib turadi. Ular xalqimizning or-nomusi,

go‘zallikka bo‘lgan intilishi va hunarmandchilik mahoratining yuksak namunasidir. Bu liboslar kecha va bugunni bog‘lovchi oltin ko‘prik bo‘lib, milliy g‘ururimiz manbai bo‘lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Suxareva O. A. Markaziy Osiyo shaharlari tarixi bo'yicha insholar. Kitobda: Markaziy Osiyo xalqlari tarixi va madaniyati. Moskva, 1976, 132-140-betlar.
2. Suxareva O. L. Samarqandning mudofaa devorlari. Kitobda: Qadimgi va o'rta asrlarda Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyati va san'ati. Moskva, 1979, 90-bet.
3. O.A. Suxareva “O’rta Osiyo kiyimlari tarixi” Samarqand (19-asrning 2-yarmi - 20-asr boshlari) "Nauka" nashriyoti, Moskva, 1982 yil, 7-bet.
4. “Boburnoma”. Moskva, 1979. / M. Salye tarjimasini. Toshkent, 1958, 62-bet.